

CRONICĂ DRAMATICĂ

Teatrul Național
„I. L. Caragiale”

UN FLUTURE PE LAMPĂ

de Paul Everac

Paul Everac este un sondor al realităților gingașe. El pare ispitit cu predilecție de situațiile și problemele dificile care plutesc în aer, dar despre care, dacă nu se tace, se vorbește oricum mai puțin deschis — fie pentru că ating îndeobște straturi prea sensibile și friabile ale conștiințelor, fie pentru că în procesul de reconstrucție a acestor conștiințe, ele pot apărea insolite și pretind mărtorisirilor o anumită pudoare. A pune asemenea stări și probleme de conștiință în lumină și în dezbateră este, desigur, un gest șocant (chiar dacă nu neapărat și revelator) dar este în același timp, prin efectul său ultim, un gest de eliberare și de purificare, dacă se însoțește de autoritatea autenticului și adevărului. Pe orizontul tot mai lărgit al cercetărilor sale — de la prima lui aspră dramă care a fost *Poarta* — Paul Everac a explorat nenumărate „teritorii” ale conștiințelor confruntate deopotrivă cu istoria evoluției materiale și spirituale a societății noastre și cu propria lor devenire și modelare înăuntrul revoluției. Privirile dramaturgului s-au centrat însă pînă astăzi, indiferent de domeniul investigației sale, în jurul feluritelor aspecte sub care i se înfățișă dialectica integrării individului în revoluție, în procesul radicalelor ei înnoiri și edificări.

Recenta dramă — *Un fluture pe lampă* —

nu face excepție de la această preocupare, deși aparent pune în discuție cazul unei tentative de dezintegrare. Autorul încearcă aici o formulă de demonstrație dramatică, ca să zicem așa, per a contrario, concluzia dramei trecind dincolo de fabula ei, în principiul imposibilității realizării umane a individului, în afara sau în disprețul ambianței naționale și sociale în care se naște și se dezvoltă.

„Cazul” dezbătut în noua lui lucrare este, desigur, periferic și izolat în ansamblul nostru de viață, și ține de deciziile impure sau degradate ale individului, neînțelegător și neîmpăcat cu funcția și natura lui socială, obsedat de falsa credință în posibilitatea unei împliniri de sine, deasupra oricărei determinări. El este stimulat în această direcție și de o anumită filozofie a libertății absolute de manifestare, ca și de mirajul unei atari libertăți pe care i-l joacă în ochi aparențele „orbitoare” și „irezistibile” ale modului de viață și ale parvenirilor „uluitoare” din lumea capitalistă. Despre un asemenea miraj — și despre tristele urmări încercate de cel ce se supune chemărilor lui s-a scris mult; cu deosebire în momentele clocotitoare încă ale marilor răsturnări sociale, cînd din tulburarea apelor, sperau, zvîrlite peste bord, a-și reface soarta în lumi mai prielnice, elementele nu neapărat convins și clar contra-revoluționare, ci doar pur și simplu speriate, în confortul lor rotunjit, de perspectiva zdruncinării lui. Emigrația și „refacerea” în emigrație erau pentru asemenea elemente un liman, totuși, vremelnic dorit, deoarece substratul politic ce-l alimenta ținea de himera reacționară a revenirii apelor la vechea matcă, așadar și de convingerea într-o înapoiere mai apropiată sau mai îndepărtată la vatra (și la confortul) abandonate. Opțiunea „altor zări” nu era însoțită de aceea de sentimentul desrădăcinării și cu atât mai puțin de conștiința unei trădări de țară (chiar dacă obiectiv opțiunea era trădătoare). Eroul lui Alexei Tolstoi de pildă (în amara nuvelă

Ioana Bulcă și Victor Rebengiuc

Mirajul) își încheie pocăit dar senin experiența lui de eșecuri și dezamăgiri trăită în viața sa de emigrant, în trenul care-l poartă înapoi spre realitățile, poate dure, dar certe ale patriei.

Ovidiu Petrescu, eroul lui Paul Everac, e captat însă astăzi de mirajul realizărilor și totalei libertăți de gândire și de mișcare, fluturate în lumea societății de consum. În raport cu acestea, el se simte „frustrat“, cu veleitățile retezate, într-un moment în care victoria revoluției, așezarea ei în viața socială sînt nu numai definitive și apar de nezdrunclat chiar în ochii adversarilor declarați ai socialismului, dar sînt de neconceput fără o corespunzătoare mutație superioară a conștiințelor care animă și propulsează așezarea revoluției. Ovidiu Petrescu este nemulțumit de starea sa mediocră în societate, de neputința de a se vedea nici în viitor, recunoscut pe dimensiunile veleități-

lor sale, aici, ca individ, ca om. El dimensionează condiția omului în socialism după propria lui mediocritate și o decretează mediocră, el întinde incapacitatea lui proprie de a se depăși pe sine, asupra planului general al devenirilor umane în socialism, și o „denunță“ ca atare pentru a legitima (în ochii și de ochii lumii) fuga lui în acel climat de viață care-l ispitește cu insistența lui suspectă despre libertate. Eroul lui Everac desenează astfel în literatura destul de vastă despre emigrațiile de tot felul o speță mai puțin urmărită: aceea a transfugului. Autorul îl privește fără a-i reliefa posibilele trăsături odioase, dar și fără a omite linia sterilă de orice noblețe a caracterului său (căci transfugului îi este interzisă pînă și falsa noblețe a fanatismului reacționar). Conștiința lui este însă, prin însăși decizia rușii de contextul spiritual și social în care s-a născut, încărcată de povara unui greu

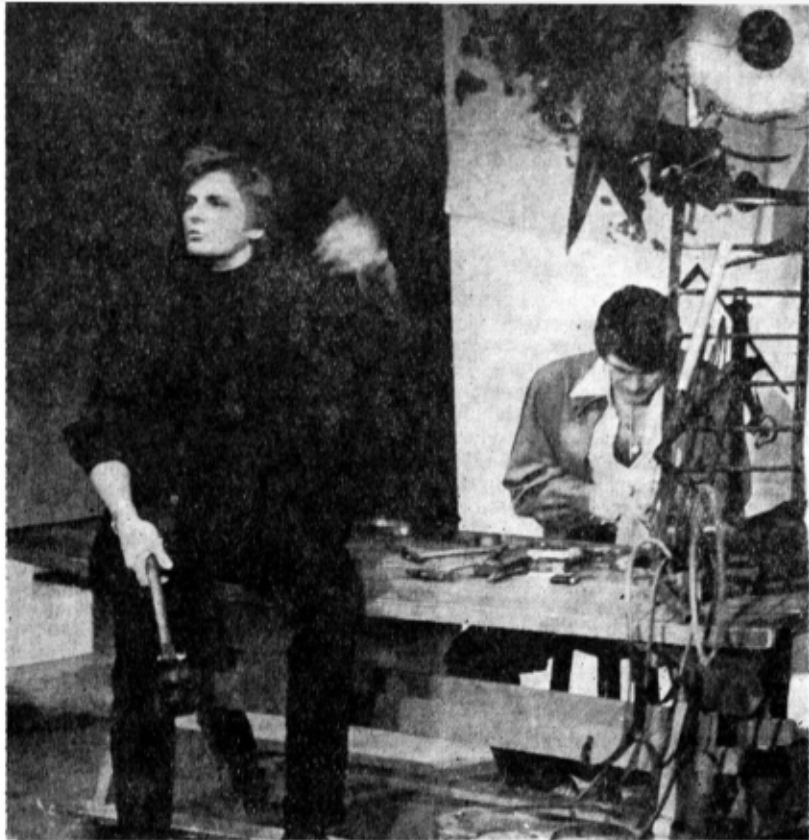

Emil Botta

simț de culpabilitate și nedemnitare (de care nu se poate libera, în pofida oricăror scuze și explicații), simț dublat — în lumea în care vrea să pătrundă nepoftit și hămesit — de un nu mai puțin apăsător sentiment de înstrăinare. Țara în care crede că-și va afla terenul mult doritei sale realizări, îl marchează din capul locului cu pecetea de străin; iar în cercul conaționalilor, nicidecum realizați, dar măcar rostuiți acolo înaintea lui, el se simte cu atât mai mult și cu atât mai peste așteptări străin. O piclă de ostilitate dezarmantă și devastatoare îl învăluie; cu atât mai strâns, cu cât dincolo de orice scuze fără acoperire, el nu e în măsură să arboreze față de conaționali pretextul celui patriotism mutilat, eșuat și degradat (pe care aceștia nu încetează să-l clameze) în numele și în umbra căruia s-a constituit jungla emigrației, pestriță și contradictorie până la asasinat, prăbușită în nădejdiile ei, dar violent suspicioasă și temătoare de orice intrusiune ce ar părea că-i amenință precara și rău famata ei existență.

Cu aripile astfel împovărate și arse, „fluturile” transflug cunoaște, de-a lungul încercărilor lui, pas cu pas mai umilitoare, în această junglă, și adevărul adevărat despre faimoasa libertate de gândire și de mișcare cu care și-a amăgit decizia fugii din țară. În locul libertății de acțiune și al independenței în gândire, el cunoaște sistemul neiertător care comandă și manevrează după interese la care nu poate accede, opiniile, opțiunile, existențele, destinele omului. Silit să se angreneze acestui sistem, el va avea conștiința rănită a unei disponibilități acceptate la alienare, redusă la satisfacția unor mărunte acte de servilitate și la abandonul oricărei convingeri și oricărei nădejdi reparatoare.

O adîncă tristețe plutește peste această panoramă psiho-sociologică pe care o desfășoară drama lui Everac. În spectacol, drama și dramele „fluturilor pe lampă” se înfățișează deopotrivă regizorului Horea Popescu, scenografei Florica Mălureanu și interpreților, ca o suită de prilejuri de a da forță expresivă direcțiilor variate (psihologice, sociologice, filozofice, politice, polemice, lirice etc.), pe care autorul a încercat să le marcheze (poate prea abundent și cu un dozaj uneori de natură să împiedice cursivitatea dramatică). Ceea ce este din capul locului izbitor în spectacolul lui Horea Popescu este o anumită dialectică a contrastelor, urmărită de el, din capul locului, de la folosirea proiecțiilor cinematografice (chiar dacă uneori cu efecte de discontinuitate) menite să înfățișeze, cu secvențe turistice ale Parisului tuturor atracțiilor, pe de o parte ceea ce e rutinier și superficial amăgitor în forța lui de atracție și ceea ce pe de altă parte, se păstrează în ea rece și neaderent la viață, la eforturile de a trăi ale eroilor dramei. Mediul ambiant al „coloniei” de înstrăinați de patrie s-a oferit și Floricăi Mălureanu într-o variată gamă de arhitecturi, de stiluri și de culori, înlesnind și acestea un joc semnificativ de contraste și de ierarhii, de la false parveniri și de la pretenții afișate de personaje, pînă la efectivă lor stare de sordid moral, social și istoric. Pe această linie interpretii au fost solicitați și ei a distinge între unele roluri și compoziții categoriale și altele de ordinul caracterelor propriu-zise. Primele sînt de tipul celor care nu aorțin efectiv dramei dar aparțin sistemului ee-o determină; în această categorie au contribuit cu vervă și succulență consumată Fory Etterle, Nelly Sterian, N. Brancomir și, cu mijloace poate prea stridente și atingînd inutil șarja și rebarbativul, Aimé Iacobescu sau Damian Crișmaru. Paleta de caractere din care se constituie jungla de fugari înfățișată de Paul Everac este acoperită ierarbic de Cella Dima, cu nota unei distincții aristocrate măcinată lăuntric de condiția subordonării, de Matei Alexandru și Ioana Bulecă, unul jucînd aparența unei vieți înstărite, dar permanent amenințată, cealaltă, pe aceeași linie, dezvăluind și o notă de neputincioasă revoltă față de această condiție. Cu mijloacele sale foarte personale,

Florin Piersic și George Motto

de o forță emotivă superioară, Emil Botta desenează figura unui intelectual victimă a propriilor lui incertitudini și încetușări filosofice. Apariții memorabile fac Emanoil Petruț, Gh. Cozorici, Gheorghe Dinică, Marin Moraru, George Motto, într-o suită de secvențe edificatoare pentru înțelegerea ambianței de viață deșărădăcinată. În această direcție, Florin Piersic manevrând cu naturalețe umorul și tenta lirică, găsește resurse deosebite, cu un text de altfel și mai generos decît al celorlalți, pentru a așterne senzația de ireparabil și de nostalgie amară după rădăcinile din care s-a smuls. În sfîrșit (prin forța împrejurărilor omițînd alte roluri de mai mică anvergură: Hinea Tomoroveanu, Tamara Crețulescu, Emil Liptac, Ștefan Gavrioloaie etc.), trebuie să subliniem la Victor Rebengiuc în rolul lui Ovidiu Petrescu, o remarcabilă știință a nuanțelor și a trecerilor gradate prin stările pe

care le presupune coborîrea lui în infernul fără întoarcere al deșărădăcinașilor. Sînt în spectacol și unele momente de superfluă insistență pe aspecte și situații străine de harul artei și în același timp lipsite de darul de a adăuga vreo semnificație deosebită argumentului dramatic de ansamblu. Trecem peste ele, socotindu-le de minoră însemnătate, față de valențele umane de care e străbătut spectacolul, și care dau spectacolului cu deosebire, calitatea de autenticitate a faptelor înfățișate. E ceea ce, mai presus de toate, se cuvine prețuit și în lucrarea lui Paul Everac și în efortul artistic condus de Horea Popescu și în decizia Naționalului de a-și deschide stagiunea cu această lucrare.

Florin Tornea